Hasip PEKTAŞ

Kitapların tapusunu tasarlayar adam: Hasip Pektaş

Çok fazla kişi tarafından bilinmeyen ama bilenlerin tutkuyla yaptığı ya da sahip olmak istediği bir sanat var; ekslibris... "Genellikle kitap kapağının iç tarafında bulunan, mülkiyeti ifade eden Latince bir kelimedir" şeklinde ifade edilir. Yani, bir kitabın kime ait olduğunu belirtmek için kullanılan, kişiye özel tasarlanan görsellere verilen isim diyebiliriz en basit anlamıyla. Ama aslında o kadar da basit değil...

HAZIRLAYAN: AYSUN ÖNCÜL

Ülkemizde pek fazla bilinmeyen ekslibris sanatını ayakta tutabilmek için yıllardır tutkuyla mücadele eden bir isim var; Hasip Pektaş ... Işık Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü öğretim üyesi, İstanbul Ekslibris Derneği B aşkanı ve Işık Üniversitesi İstanbul Ekslibris Müzesi'nin kurucusu Profesör Hasip Pektaş, kendini 1984 yılında tanıştığı ekslibrise adayarak o günden bu yana bu sanatı yaşatabilmek için çalışıyor.

Hasip Bey merhaba... Gazi Eğitim mezunu pek çok başarılı tasarımcıdan biri olmanın yanında çok özel bir uğraşın da Türkiye'deki önderi olarak tanıyoruz sizi. Okurlarımıza biraz kendinizden bahseder misiniz?

1953'te Ermenek'te doğdum. 1971'de Akşehir İlköğretim Okulu'ndan, 1974'te Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nden mezun oldum. 1987-2007 yıllarında Hacettepe Üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştım. 1995'te doçent, 2001'de profesör oldum. 2003-2006 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde dekanlık yaptım. 2005-2007 yıllarında Hacettepe Sanat Müzesi'nde müdürlük görevini yürüttüm. Halen Işık Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü'nde öğretim üyeliği ve İstanbul Ekslibris Derneği'nde başkanlık yapıyorum. Ayrıca Işık Üniversitesi İstanbul Ekslibris Müzesi'nin kurucusuyum.

Ekslibris nasıl hayatınızın bir parçası haline geldi?

Ekslibrisi, 1984 yılında Belçika'da Sint-Niklaas Ekslibris Müzesi'nin organize ettiği ekslibris yarışmasına katıldıktan sonra ve yarışmayı düzenleyen editör Luc Van den Briele'nin gönderdiği mektup ile öğrendim. Aldığım sanat eğitimine uygun bir alan olması, resim ve grafik tasarım olarak özgür bir anlatım diline fırsat vermesi, yeni ve farklı olması nedeniyle ilgi duydum ve son 30 yıldır kendimi bu alana adadım.

Ülkemizde ekslibris dendiğinde akla gelen ilk isim sizsiniz. Bu durumun sizde yarattığı sorumluluk ağır olmalı elbette ancak siz bu görev bilinciyle çok önemli işler başardınız. Ekslibrisin tanımını bir de sizden dinleyebilir miyiz?

Sahibi olduğumuz ve değer verdiğimiz şeylerin çalınmasından, kaybolmasından üzüntü duyarız. Onları korumaya özen gösterir, hatta bazılarını

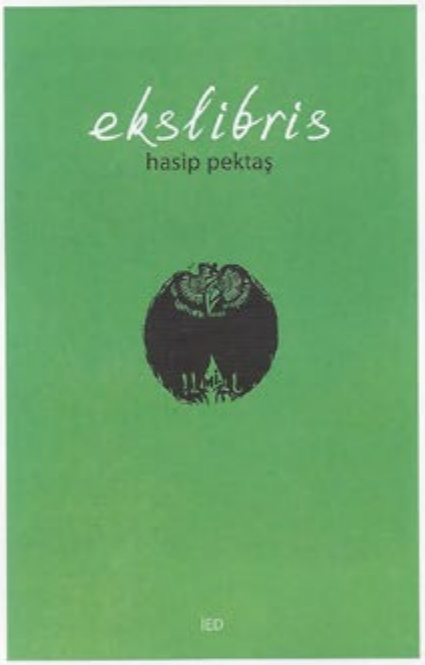

paylaşmak bile istemeyiz. Kitabı da paylaşılan bir nesne olarak görebiliriz. Eğer kitabınızı ödünç verdiğinizde geri getirilmesini istiyorsanız iç kapağına bir ekslibris yapıştırarak uyarabilirsiniz. "...nın kitaplığından" anlamına gelen o ekslibris, kitabın size ait olduğunu hatırlatacak, belki de geri dönüşünü sağlayacaktır. Kitabın tapusu da diyebileceğimiz bu özgün baskı resimlerin birer

sahiplenme göstergesi olduğunu, kitaba estetik bir değer kattığını ve kitap sahibini yücelttiğini söyleyebiliriz.

Ekslibris birkaç işlevi birden üzerinde taşıyor. Kitap sahibini betimlemesi ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarması asıl işlevi. Yani bir tür mülkiyet işareti ... Bir diğer işlevi, sanatçılar ve koleksiyoncular arasında önemli bir değiş tokuş objesi olarak kullanılıyor. Bir sanat eseri olarak, bulunduğu mekânlarda ruhumuzu zenginleştirmesi de üçüncü işlevi. Hangi işlevinden söz ederseniz edin ekslibris; sahibine bir ayrıcalık kazandırıyor, bir güç, bir nüfuz sağlıyor. Kitaplarında ekslibris olan kişiler, kendi adına özel bir eser tasarlanmış olmasından büyük mutluluk duyuyor ve kendilerini diğer kitap koleksiyoncularından ayrıcalıklı görüyorlar. Ekslibrisin koleksiyonunu yapanlar ise yapıldığı döneme ait kültürel, tarihsel özellikler taşıyan bu eserler ile zenginliklerini gösterip, bunları paylaşarak saygınlıklarını artırmışlardır.

Ekslibris koleksiyonu yapmak zor bir iş mi? Bunun için kitaplardan bu çalışmaları çalmak, geleneksel bir davranış biçimi olabilir mi?

Ekslibrisler konulara, sanatçılara ve tekniklere göre değerlendirilip, meraklıları tarafından toplanıyor. Koleksiyoncular, ellerindeki çift baskıları diğer kişilerle değiştirerek, çok sayıda ekslibrise sahip oluyor. Bu değiş tokuş sayesinde kendi koleksiyonlarını kalite olarak geliştiriyor, sayı olarak artırıyorlar. Ekslibris koleksiyonculuğu, uluslararası ilişkilerin gelişmesini, yeni dostlukların oluşmasını, farklı dönemlerdeki sanatın ve tekniklerin öğrenilmesini sağlıyor.

Koleksiyoncular, kendi adlarına ekslibris siparişleri vermenin yanında tanınmış sanatçıların ekslibrislerini de topluyor. Onlar için ekslibrislerin estetik

bütünlüğü, teknik yetkinliği ve resim-yazı ilişkisi önemli. Bu küçük baskıların sanatçısı tarafından imzalanmasına, "Ne zaman? Ne kadar sayıda? Hangi teknikle?" basıldığının belirtilmesine dikkat ediliyor.

Hangi teknikleri kullanarak ekslibris yapabiliriz?

Ekslibrislerin çoğaltılması için metal gravür (C3), ağaç baskı (X2), linolyum baskı (X3), taş baskı (L) gibi geleneksel baskı tekniklerinin yanında serigrafi (S1), offset (P7), fotoğraf (P8) ve bilgisayarda tasarım (CGD) da kullanılıyor. Bir tasarım için teknik ve estetik yetkinlik vazgeçilmez zorunluluklardan fakat tasarımcının teknik yönden usta olması yeterli değil. Estetik beğenisini geliştirmesi, renk ve biçim uyumunu sağlaması, dengeli bir kompozisyon yaratması ve resim-yazı ilişkisini iyi oluşturması gerekiyor.

Eklibrislerde uzun kenarın 13 santimetreden, baskı kâğıdının da A5'ten büyük olmamasında yarar var. Ekslibrisin etrafındaki beyaz boşluk onu daha etkili sunuyor. Ekslibrislerin altına sırayla tekniğinin kodu, baskı sayısı, sanatçının adı veya imzası ve yapım yılı yazılmalı. Baskı sayısının bilinmesi ekslibrisi değerli kılar. Fotokopiler, çizim ve taslaklar ekslibris olarak kabul edilmez.

Bu küçük resimlere, ekslibris sözcüğü ile adına ekslibris yapılan yaşayan kişi ya da kuruluşun adının eklenmesi başlı başına bir tasarım sorunu. Eğer kullanılan yazı doğru yerde ve uygun büyüklükte değilse rahatsız eder, ekslibrisi olumsuz etkiler. O nedenle çok denemek, uygun alanı bulduktan sonra yerleştirmek gerekir. Yazı ne okunamayacak kadar küçük ne de resmin önüne geçecek kadar büyük olmalıdır. Resmin bir parçası, bir çizgi ya da leke olarak kalmalı ama işlevini de yerine getirmelidir.

Herkes kendi ekslibrisini kendi yapabilir mi? Buna bir imza gözüyle de bakabilir miyiz?

Ekslibris, mülkiyeti de gösteren bir tür imza, damga ve kişinin logosudur. Nasıl ki herkes fotoğraf çekiyorsa, ekslibris de yapabilir, buna hiçbir engel yok ama her fotoğraf çeken fotoğraf sanatçısı olamayacağı gibi her ekslibris yapan da ekslibris sanatçısı olamaz. Sanat eğitimi almış bir kişi, sanatın birçok dalında olduğu gibi daha hızlı yol alabilir ve yaratısının geleceğe kalma şansı daha yüksek olur.

Ülkemizde yaygın bir sanat dalı olmayışını neye bağlıyorsunuz?

Kitap kültürünün gelişmiş olduğu ülkelerde ekslibris de gelişiyor. Ekslibris kitapla koşut bir sanat. Örneğin Rusya'da çok sayıda ekslibris koleksiyoncusu var. Türkiye'de ise ekslibris koleksiyonculuğu henüz oluşmadı. Sanatçı ancak koleksiyoncunun olduğu bir ortamda ayakta kalabilir. Bu sanat dalında

hızlı bir gelişme gösterdik ama tabii ki yeterli değil. Ülkemiz sanatçılarından ekslibrise ilgi duyanlar oldukça arttı. Sanat ve tasarım eğitimi alan öğrencilerin ilgisi memnuniyet verici. Uluslararası yarışmalarda başarılı olanlar, yurt dışı sergilere katılanların motivasyonları oldukça güçlü ve ümit ediyorum ki onlara katılan yeni arkadaşlarla daha iyi noktalara geleceğiz. Bugüne kadar ekslibris konusunda mezuniyet projesi ve lisansüstü tezler hazırlayanlar umudumuzu artırıyorlar.

Dünyaca ünlü ekslibris sanatçıları kimler?

Sayısız ünlü ekslibris sanatçısı var. Hatta geçimini sadece ekslibris yaparak sağlayanlar bile var. Bu kültürü yıllar önce tanımış olan ülkelerde, küçük yaşta ailesinin kütüphanesinde, kitaplarda ekslibrisi gören çocukların yaşadığı ülkelerde, sanat eğitimi içinde ekslibrisin de öğretildiği yerlerde elbette çok sayıda ekslibris sanatçısı da, tasarımcısı da yetişiyor. Koleksiyoncuların da takip ettiği öne çıkan bazı ekslibris sanatçıları; Julian Jordanov, Marin Gruev, Eduard G. Penkov (Bulgaristan), Mikhail Verkholantsev, Yuri Nozdrin, Alexei Bobrusov (Rusya), Konstantin Kalynovych, Sergey Hrapov (Ukrayna), Katsunori Hamanishi, Takeshi Katori (Japonya), Wojciech Luczak, Elzbieta Radzikowska (Polonya), Martin R. Baeyens (Belçika), Ivan Miladinovic (Sırbistan) gibi isimlerdir ama bunlara çok sayıda ekleme yapılabilir.

Bilinen en eski ekslibris örneği kime ait?

Ekslibris 1450'lerde Orta Avrupa'da başlamış bir gelenek. Bu sanat ihtiyaçtan doğmuş. El yazması kitapların olduğu bir dönemde, dönemin devlet adamlarının veya din adamlarının kitaplarına, üzerinde resim ve sahibinin isminin olduğu bir etiket

yapıştırılmış. Kâğıt üzerine yapılmış ilk ekslibris, 1450 yıllarında "Igler/kirpi" takma adıyla bilinen Alman Papaz Johannes Knabenberg için yapılan ve çayırda bir çiçeği ısıran kirpinin resimlendiği 19 santimetre boyutundaki ekslibristir. Matbaanın icadı ile birlikte bu gelenek gelişmiş ve yaygınlaşmış; orta sınıf kitapla buluşunca ekslibris kullanımı da yaygınlaşmış. En önemlisi de dönemin ünlü sanatçıları ekslibris yapmaya başlamış. Almanların en ünlü baskı sanatçılarından Albrecht Dürer, dönemin devlet adamlarına 25 adet ağaç baskı ekslibris yapmış. Kokoshca, Klee, Picasso gibi ünlü ressamlar da ekslibris çalışmaları yapmışlar.

Ekslibrisin Türkiye'de değer görmesi ve tanınması için verdiğiniz çabayı takdirle karşılıyoruz. Sizce günümüzde ne durumdayız? Bu alanla ilgili dikkati çeken sanatçılar kimler?

Henüz yeni yaygınlaşmaya başlayan bu sanatın meraklıları gibi koleksiyoncuları da ülkemizde çok fazla değil. Fakat kitap tutkunları ve kütüphanesinden ödünç alınıp geri getirilmeyen kitaplara önlem olarak ekslibris yaptıranlar her geçen gün artıyor. Zaman zaman böyle bir sanatın varlığını yeni duymuş kişilerin büyük bir coşku ile ekslibrise ilgi gösterdiklerine de tanık oluyoruz. Elbette bu

kişiler önce işlevsel yanı ile ilgilenecekler, daha sonra tıpkı diğer koleksiyoncular gibi benimseyip ilgileri doğrultusunda biriktirmeye de başlayacaklardır. Kitap sahipleri, koleksiyoncular ve sanatçılar, ekslibrise gönül verdiği sürece bu gelenek diğer ülkelerde olduğu gibi bizde de yerleşecek ve yaygınlaşacaktır.

2000'li yıllardan bu yana ülkemizde, özellikle güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda baskı resim ve grafik tasarım hocalarının özendirmeleriyle, ekslibris yapan gençler yetişmeye başladı. Artık yurt dışındaki ekslibris sergi ve yarışmalarında sanatçılarımız ödüller alıyor, bu alanda yapılan etkinliklerde sesimizi duyuruyorlar. Ayrıca ülkemiz için oldukça yeni olan ekslibris konusunda bugüne kadar 14 adet lisansüstü tezi yapıldı. İlk

baskısı 1996 yılında yapılan "Ekslibris" kitabımın dördüncü baskısı da yakında yapılacak.

Türkiye'de açılan ekslibris sergileri yanında çok sayıda uluslararası ekslibris sergisine katılan, ödüller alan, ekslibrise gönül veren, bu konuda ciddi çalışmalar yapan ve ekslibrisin yaygınlaşması için çaba gösteren sanatçı ve tasarımcılarımız her geçen gün artıyor. Onlardan ilk akla gelen isimler -ben dâhil- Nurgül Arıkan, Mehmet Aslan, Durmuş Murat Bahar, Lütfiye Aydoğdu Bahar, Tezcan Bahar,

Vedat Çolak, Elif Varol Ergen, Ayşen Erte, Şükrü Ertürk, İlknur Dedeoğlu, Ali Doğan, Esra Kizir Gökçen, Canan Güldal, Alperen Güldü, Yunus Güneş, Erkin Keskin, Ercan Tuna, Ozan Uyanık ... Ama haksızlık etmeyelim, şüphesiz bunlara çok sayıda ekslibris yapan kişiyi eklemek de mümkün.

Bir dernek kurdunuz ve faaliyetleriniz var. Bize bu faaliyetlerden ve derneğin kuruluş amacından biraz söz eder misiniz?

Özgün ekslibris çalışmalarını değerlendirmek, yaratıcılarını teşvik etmek, ekslibris sanatçılarını, tasarımcılarını, koleksiyoncularını ve kullanıcılarını bir araya getirmek, ekslibris sanatının yaygınlaşmasını sağlamak, ekslibris yoluyla ülkemizi, kültür ve sanatımızı yurt dışında tanıtmak amaçlarıyla 1997'de Ankara'da kurulan dernek, 2007 yılından bu yana İstanbul Ekslibris Derneği olarak

etkinliklerini sürdürüyor. Bugüne kadar ekslibris adına çok sayıda sergi yaptık, konferasverdik, workshop gerçekleştirdik. 2003, 2007 ve 2010 yıllarında yüksek katılımlı uluslararası ekslibris yarışmaları organize ettik. 2010'da 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi'ni İstanbul'da gerçekleştirdik. Yaptığımız yarışma sergilerini özellikle sanat eğitimi verilen kurumların olduğu 12 ilimize götürdük. Adeta gezici bir okul görevini yerine getirdik. Gururluyuz çok sayıda sanatçımız, tasarımcımız uluslararası yarışmalarda ödüller aldı, sergilere katıldı, ülkemizin sesi oldu.

Ekslibris siparişleri veriliyor. Bunlar, bu alanda kabul gördüğümüzün göstergeleri. Amaçlarımız doğrultusunda hiçbir beklentimiz olmadan, özveriyle bu sanatın yaygınlaşması, tanınması için çalışmalarımızı sürdüreceğiz. Bunu, şu an 164 olan ve giderek artacağına inandığımız üyelerimizle birlikte ve üye olmasa da bu sanata gönül vermiş kişi ve kurumların desteğiyle sürdüreceğiz.

Ekslibris için bir müze gerekli miydi? Dünyada örnekleri var mı?

Müzeler, barındırdığı değerlerini gelecek kuşaklara aktaran kültürel kuruluşlardır. Modern müzeciliğin misyonu toplumu eğitmek, sosyal ve kültürel açıdan gelişmesini sağlamaktır. Eğitimde etkin olarak kullanılırsa hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirirler. Merakı körükleyen, toplumsal gelişime katkı sağlayan müzelere sadece devlet değil, her kesim sahip çıkmalı.

Danimarka'da Frederikshavn, Almanya'da Gutenberg, Belçika'da Sint Niklaas, Rusya'da Moskova, İtalya'da Mediterraneo, Çin'de Shanghai Fuxihanzhai, Fransa'da Nancy Kütüphanesi, Bulgaristan'da Ekslibris Merkezi ve Ukrayna'da Odessa Lewych müzeleri en önemli ekslibris müzeleridir. Frederikshavn Ekslibris Müzesi'nin 1 milyondan fazla koleksiyonu var. Gutenberg, Sint Niklaas ve Moskova'nın ise 800 bin'e yakın.

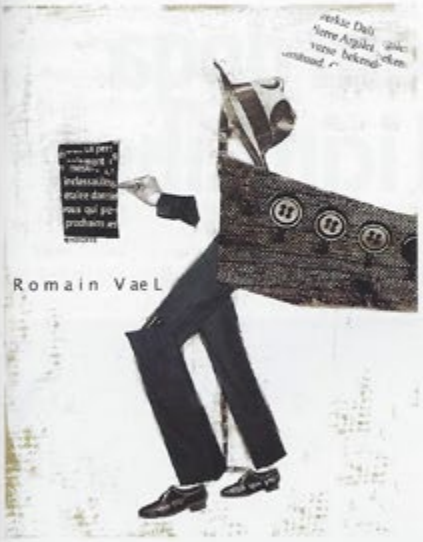

Dünyadaki 10 müzeden biri olan "İstanbul Ekslibris Müzesi" 2014 yılında Işık Üniversitesi Maslak Yerleşkesi'ne kuruldu. Müzenin 12 bin 500'ün üzerindeki ekslibris koleksiyonu ve seçkin kitaplığı sanatseverlerin ve araştırmacıların ilgisine sunuldu.

Yeri gelmişken, İstanbul Ekslibris Müzesi'nden de biraz bahseder misiniz?

İstanbul Ekslibris Müzesi genç yeteneklere ulaşma amacını gerçekleştirmek için kurulduğundan beri her düzeyde eğitim kurumuna seminerler veriyor, öğrenci ve öğretmenlere yönelik çalıştaylar yapıyor. 2012 yılında Işık Üniversitesi desteği ile Birinci Ulusal Öğrenci Ekslibrisleri Yarışması düzenlendi. Bu yarışmanın bünyesinde açılan ekslibris sergisi, başka okulların galerilerine de taşındı. 2014 yılında ise profesyonel sanatçılara yönelik ilk Ulusal Ekslibris Kongresi düzenlendi. Kongre kapsamında ulusal koleksiyon sergisi ve Eksibris Araştırmaları Konferansı yapıldı. Müzenin sergileme ve eğitim amacı yanında araştırma çalışmalarını da yaygınlaştırması gerektiği düşünülerek, "EX-LIBRIST" isimli Uluslararası Online Hakemli Ekslibris Dergisi'nin yayınına başlandı.

Kendine Ekslibris yaptırmak isteyen bir kitapseverin izlemesi gereken yol nedir?

Ekslibris sanatçısı, ya sipariş alarak ya da kendince uygun gördüğü kişi ya da kuruluşa bağımsız olarak ekslibris yapar. Adına ekslibris yaptırmak isteyen kitapseverin, çalışmalarını beğendiği sanatçı ile iletişime geçip, sipariş verip, ne istediğini öncelikle açıklaması gerekir. Sanatçı, adına ekslibris yapacağı kişinin ilgilerini dikkate alarak taslaklar yapar. Bunu yaparken de sanatsal kaygılarla; bir sanat eseri yaratır gibi, konusuna, kompozisyonuna, biçimine, dengesine, tekniğine özen göstererek çalışır. Beğenilen çalışmayı, istenilen sayıda ve istenilen teknikle çoğaltır.

Gezici sergiler açmayı planlıyor musunuz? Daha önce yaptınız mı?

En büyük hedefimiz bu sanatın daha çok tanınması ve yaygınlaşması. Bunun için yıllardır sergiler, konferanslar, radyo ve TV konuşmaları, çalıştaylar yaptık, yapmaya devam ediyoruz. Sadece yurt içinde değil; KKTC, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Almanya, İtalya, Beyaz Rusya, Kanada, Finlandiya, Çin, Meksika ve Rusya gibi ülkelerde grup sergileri açarak ülkemizin tanıtımına da katkı sağladık. Uluslararası bir ekslibris kongresi daha yaparak, hem müzemizin koleksiyonunu artırmayı, hem sergisini dolaştırmayı ama en önemlisi müze koleksiyonumuzu dijital ortama aktarıp, internet üzerinden daha geniş bir kitleye bu örnekleri göstermeyi planlıyoruz. Ayrıca Işık Üniversitesi İstanbul Ekslibris Müzesi duvarlarında 200'ün üstündeki özgün örnekler devamlı bir sergi olarak 7/24 meraklılarının ilgisini bekliyor. ●

HOME & OFFICE CONCEPT

EVLERİMİZ, İŞ YERLERİMİZ VE BİZLER İÇİN GÜZEL OLAN NE VARSA, BURADA
MART NİSAN :2017 SAYI: 65

Kitapların tapusunu tasarlayan adam:
Hasip Pektaş

Yılların eskitemediği okul müze oluyor

Bambulardan yeşil bir dünya

Gayrimenkulde erkek egemenliği

Sahibinden ilham alan ev

ISSN 1309-157-3
9 771309 157009
FİYATI: 15 TL